

Ylisukupolvisen lastensuojelutarpeen taustatekijät

Oskari Savisalo
Kandidaatintutkielma
Kevät 2017
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

SISÄLLYS

| | | |
|-----|--|----|
| 1 | Johdanto..... | 1 |
| 2 | Tutkimustehtävä | 3 |
| 3 | Lastensuojelu, sosiaalinen perimä ja sosiaalityö | 4 |
| 3.1 | Lastensuojelu ja sosiaalihuolto | 4 |
| 3.2 | Sosiaalinen perimä..... | 6 |
| 3.3 | Sosiaalityön institutionaalinen asema | 8 |
| 4 | Ylisukupolvisten siirtymien taustatekijät | 9 |
| 4.1 | Huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden aiheuttajia..... | 9 |
| 4.2 | Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden aiheuttajia..... | 11 |
| 5 | Johtopäätökset | 19 |
| | Lähteet | 25 |

KUVIOT

| | | |
|----------|--|----|
| Kuvio 1. | Kaksi skenaariota lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuudesta..... | 16 |
| Kuvio 2. | Alhaisen koulutustason vaikutus lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuteen | 17 |
| Kuvio 3. | Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ketju..... | 18 |
| Kuvio 4. | Vanhemmuus ja vanhemmuuden taitoihin vaikuttavat tekijät | 20 |
| Kuvio 5. | Lastensuojelujärjestelmän aiheuttama lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus.. | 22 |

1 Johdanto

Yhteiskunnallinen keskustelu lastensuojelun tarpeessa olevien lasten määrästä ja heille kohdistettujen lastensuojelupalvelujen kustannuksista ja käytettävistä resursseista on jatkuvaa. Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuudella tarkoitetaan tässä tutkielmassa lastensuojeluasiakkuuden siirtymistä sukupolvelta seuraavalle. Vaikka ilmiön olemassaolo on nykypäivänä tiedostettu, konkreettisia toimenpiteitä ja palveluja ylisukupolvisuuden kierteen katkaisemiseksi ei juurikaan ole kehitetty. Tuoretta tutkimustietoa palvelujen kehittämiseen on saatavilla muun muassa Kirsi Nousiaisen ym. (2016) toimittamasta julkaisusta *Puheista tekoihin! - Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Palvelujen kehittämisen lisäksi julkaisu haastaa kehittämään yhteiskunnallisia rakenteita ylisukupolvisen lastensuojelutarpeen ehkäisemiseksi. (Nousiainen ym. 2016, 95.)

Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus ja siihen vaikuttaminen on yhteiskunnallisesti merkittävää. Lastensuojelun aiheuttamia kustannuksiin voidaan vaikuttaa vähentämällä lastensuojeluasiakkuuteen johtavia kehityskulkuja. Yhteiskunnan tarjoamia lastensuojelun interventioita voidaan pitää riittämättöminä, jos niiden kautta ei saada katkaistua ylisukupolvista lastensuojelutarvetta. Tiedostamalla niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat lastensuojelutarpeen siirtymistä sukupolvien välillä, voidaan rakentaa entistä vaikuttavampia palveluja ja palveluketjuja. Kehittämällä ja käyttöönottamalla entistä parempia palveluja lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja arjesta suoriutumisen turvaamiseksi voidaan vähentää lastensuojeluasiakkaiden määrää tulevaisuudessa. (Heinonen ym. 2012, 2–3.)

Tutkimuksissa, selvityksissä ja raporteissa lastensuojelun kustannusten rakentumista ja resurssien jakautumista tarkastellaan erilaisista näkökulmista (Heino ym. 2016; Rousu 2004; Alhanen 2014; Heinonen ym. 2012; Ahlgren-Leinvuo 2015; Hanhinen & Rintala 2012; Kananen ym. 2013). Valtakunnallisesti yhtenäistä käsitystä lastensuojelun resurssien jakautumisesta ei näytä kuitenkaan olevan. Tutkimuksen ja selvitystyön keskiössä on tarve entistä tehokkaampien lastensuojelupalvelujen kehittämiseen ja siten myös lastensuojelun ylisukupolvisuuden ehkäisemiseen. Tutkimuksissa kuitenkin harvoin nostetaan esille lastensuojelun ylisukupolvisuuden ilmiötä. Tutkimuksissa ja käytännön työssä viitataan vanhempien ongelmiin ja omiin lapsuuden kokemuksiin tämän hetken tilannetta selittävinä tekijöinä, mutta

vanhempien sukupolvikokemusten aktiivinen tarkasteleminen osana perheen dynamiikkaa ja perhesysteemin rakennetta jää usein vähäiseksi (Ala-Honkola 2016, 103).

Koska termi lastensuojelun ylisukupolvisuus on viimeisten vuosikymmenten aikana vakiintunut sosiaalityön käsitteisiin, on ilmeistä, että se sisältää taustatekijöitä, jotka eroavat huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tekijöistä. Huono-osaisuuden rakentumista ja sosiaalista ylisukupolvisuutta tarkastelevissa tutkimuksissa ylisukupolvisten ongelmien erityispiirteitä ovat muun muassa sosiaaliin taitoihin liittyvät puutteet, kouluttamattomuus, perheväkivalta, päihteet ja mielenterveysongelmat (Berlin ym. 2011; Burke ym. 2013; Kataja ym. 2014). Nämä ilmiöt ovat vahvasti myös olemassa lastensuojelun kentällä ja lastensuojelun tarpeen ylisukupolvisuuden taustalla (Korhonen 2013, 15).

Lastensuojelun ylisukupolvisuutta voidaan tarkastella eri tasoilla. Yleisesti kuitenkin lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus mielletään kodin ulkopuolelle sijoittamisen kautta. Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin ja kustannuksiltaan kallein toimenpide. Tämän takia erityisesti huostaanottojen näkökulmasta lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus on merkittävä myös yhteiskunnan kannalta. Sijaishuollossa kasvaneilla aikuisilla on tutkimusten mukaan suuremmat riskit ajautua marginaaliin kuin väestössä yleensä. Huostaanotetuilla on tutkimusten perusteella suurempi riski jäädä vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja he ovat todennäköisemmin mielenterveyspalvelujen ja toimeentulotuen piirissä saman ikäiseen väestöön verrattuna. Teini-ikäisenä sijoitettujen kouluttautuminen jää viisi kertaa todennäköisemmin peruskoulutasolle muuhun väestöön verrattuna. (Kataja ym. 2014, 41-51.) Huostaanotettujen kohdalla myös teinivanhemmuus on yleisempää kuin väestössä yleensä (Dworsky & Courtney 2010, 1351; Fallon ym. 2011, 373). Huostaanotetuilla on myös kohonnut riski ajautua päihde- ja mielenterveysongelmiin sekä kuolla väestön keskiarvoa nuoremmalla iällä (Heino & Johnson 2010, 238; Kalland ym. 2001, 207–208).

Lastensuojelun ylisukupolvisuuden vähäinen tutkimus aiheuttaa haasteen ilmiön ja sen taustalla vaikuttavien tekijöiden selvittämiseksi. Nämä vähäiset tutkimukset perustuvat joko pienen otantaan ja tutkimustulosten tulkinnanvaraisuuteen tai tiedon ilmenemiseen muun tutkimuksen sivutuotteena (Fusco 2015, 546). Faktaan perustuvia yksiselitteisiä tuloksia esimerkiksi lastensuojelun ylisukupolvisuuden määrällisestä ilmenemisestä, siis siitä, kuinka

moni lastensuojelutaustaisten vanhempien lapsista on tosiallisessa riskissä ajautua lastensuojelun asiakkaiksi, ei juuri ole. Todelliset luvut ilmiön laajuudesta ja yhteiskunnallista vaikutuksista puuttuvat. Prosentuaalinen tai määrällinen fakta ei ole kuitenkaan tämän tutkielman kannalta merkittävää, sillä sen kautta tuotetaan laadullista tietoa ilmiössä vaikuttavista taustatekijöistä.

Tässä kandidaatintutkielmassa selvitetään lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden taustatekijöitä. Tutkielman teoreettisen perustan esittelyn jälkeen syvennyttään tarkastelemaan huono-osaisuuden ja lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden taustatekijöitä. Lopuksi tutkielmassa nostetaan esille lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden taustatekijöitä ja esitetään niiden perusteella kaksi skenaariota, joiden kautta lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus todentuu.

2 Tutkimustehtävä

Tämän kandidaatintutkielman tehtävänä on lastensuojelutarpeen ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tutkimuksen ja kirjallisuuden vertailun kautta selvittää:

Mitkä tekijät aiheuttavat lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuutta?

Lastensuojelun ylisukupolvisuutta käsittelevien tutkimusten ja kirjallisuuden kautta tullutta tietoa verrataan huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tutkimukseen, jotta vain lastensuojelun ylisukupolvisuuteen vaikuttavien tekijöiden erottaminen mahdollistuu. Tutkielman kautta tuotetaan tietoa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat lastensuojelun ylisukupolvisuuteen. Haasteen tutkimuksen toteuttamiselle tuo ylisukupolvisen lastensuojelutarpeen linkittyminen useisiin yksilöiden ja yhteisöjen todellisuudessa vaikuttaviin tekijöihin. Tutkielman kautta on kuitenkin mahdollista saada nykyistä erotellummin esille niitä tekijöitä, jotka erottavat lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden yleisesti huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tekijöistä. Tuotetun tiedon avulla on mahdollista kohdentaa lastensuojelupalvelujen toimenpiteitä juuri niihin tekijöihin, jotka aiheuttavat lastensuojelun ylisukupolvisuutta. Las-

tensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ilmiö muodostuu ja heijastelee vaikutteita useista sosiaalista statusta määrittlevistä rakenteista kuten lastensuojelusta, huono-osaisuudesta ja yksilöllisestä elämänkaaresta, mutta siitä on eroteltavissa erityispiirteitä, jotka ovat läsnä vain kyseisessä ilmiössä.

3 Lastensuojelu, sosiaalinen perimä ja sosiaalityö

3.1 Lastensuojelu ja sosiaalihuolto

Suomalaista lastensuojelu toimintaa ohjaa lastensuojelulaki (13.4.2007/417). Lastensuojelulain erityinen tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, kehitykseen ja suojeluun (LSL, 1 §). Laki edellyttää kunnan järjestämään lastensuojelua esiintyvän tarpeen mukaisesti. Kunnan on taattava lastensuojelua tarvitseville lapsille ja nuorille sekä perheille heidän tarvitsema tuki ja apu. Lastensuojelun toimenpiteiden tulee olla laadultaan sellaisia, että niillä voidaan vastata edellä mainittuihin tarpeisiin. Laki määrittelee myös sijoittaja- ja sijoituskunnan vastuut. Sijoittajakunnan tulee yhteistyössä sijoituskunnan kanssa järjestää lapselle tai nuorelle hänen tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Kunnan sosiaalitoimesta vastaava toimielin on velvollinen tarvittaessa ryhtymään avohuollon tukitoimiin (34 §) ja huostaanoton ja sijaishuollon järjestämiseen (40 §). Lisäksi huostassa olleella lapsella tai nuorella on subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon hänen sitä halutessaan (75 §). Laadukkaan palvelun mahdollistamiseksi lastensuojelulaissa on määritelty myös terveydenhuollon erityinen velvollisuus asiantuntija-avun antamiseen ja tarvittaessa tutkimus-, hoito- ja terapiapalvelujen järjestämiseen lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle (15 §). Vuonna 2010 voimaan tullut lastensuojelulain muutos velvoittaa viranomaisia tekemään lapsesta, jonka tilanne tarvitsee lastensuojelu tarpeen selvittämistä, lastensuojeluilmoituksen. (LSL 417/2007.)

Laissa on määritelty vastuut lastensuojelun valvonnasta. Sijoituksen tehneellä kunnalla on velvollisuus ilmoittaa sijoituskunnalle sijoituksesta ja sen päättymisestä tarvittavien tukitoimien ja sijaishuoltopaikan valvonnan järjestämiseksi. Sijoittajakunnalla on vastuu valvoa,

että sijoitus toteutuu noudattaen lastensuojelulakia. Jos sijaishuoltoapaikan toiminnassa ilmenee sijoitettujen lasten huolenpitoon vaikuttavia epäkohtia, tulee niistä ilmoittaa välittömästi sijoituskunnalle, muille sijoittajakunnille ja lääninhallitukselle. Lääninhallituksen tulee suorittaa valvontaa tarkastuskäyntien avulla. Yksityisten lastensuojelulaitosten tulee hakea toiminnalleen lupa lääninhallitukselta. (LSL 417/2007.)

Sosiaalihuoltolain uudistamisen taustalla on ollut muun muassa valtakunnallinen tarve sosiaalihuollon peruspalvelujen tasalaatuisuuden varmentamiseen (HE 164/2014 vp, 9). Nykypäivän tarpeisiin vastaaminen vaatii yhteiskunnallisen muutoksen lisäksi muutoksia myös sosiaalityössä. Ihmisten elintavat ja tarpeet ovat muuttuneet. Yhteiskunnan polarisoitumisen seurauksena heikossa asemassa olevat ihmisryhmät tarvitsevat ja käyttävät yhä suuremman osan tarjotuista sosiaalipalveluista. Sosiaalipalvelujen pirstaloituminen vaikuttaa osaltaan siihen, ettei niiden kautta kyetä vaikuttamaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden vähenemiseen. Tämä voi johtaa pitkäkestoiseen syrjäytymiskehitykseen. Väestön ikääntyminen ja globalisaatio ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuollon toimenpiteiden uudistukset ovat tarpeellisia. Yhteiskunnan arvojen ja asenteiden muutos voidaan nähdä osaltaan olevan sosiaalihuoltolain uudistuksen taustalla. Yksilön omaa vastuuta korostavat uusliberalistinen ideologia ja New Public Management (NPM) -ajattelumalli kasaavat vastuun hyvinvoinnin ylläpitämisestä yksilölle. Näiden mallien kautta pyritään myös yhä vahvemmin saamaan aikaiseksi tehokkuutta ja voittoa. Osaltaan väestön ikääntyminen aiheuttaa painetta tuottaa yhä tehokkaampia malleja ja interventioita. Tarkoituksena on kyetä vaikuttamaan jatkuvasti kasvaviin sosiaalihuollon kustannuksiin. Kuitenkin asiakkaan vastuuttaminen oman kuntoutumisensa asiantuntijana lisää myös aktiivisuutta ja edistää toimintakyvyn vahvistumista ja hyvinvoinnin lisääntymistä. Tämä lisää myös sosiaalityön käytäntöjen muutosta kohti parempaa asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan oman käsityksen huomioimista tilanteestaan ja haasteistaan. Asiakas nähdään entistä useammin oman elämänsä asiantuntijana. (HE 164/2014 vp, 9–10.)

Lastensuojelu määrittyy lastensuojelulaissa määriteltyjen interventioiden kautta (3 §). Lastensuojelulaki on perustana lastensuojelun toimenpiteille. Viranomaisen on noudatettava lakia lasta ja hänen läheisiään koskevissa, itsemääräämisoikeutta rajoittavissa tilanteissa. Suo-

malainen lastensuojelulaki pohjaa osaltaan Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimukseen (Unicef 1989). Sosiaalityön pohjalla on kaiken toiminnan peilaaminen ihmisoikeuksien toteutumiseen. Lapsen oikeuksien sopimus luo pohjan lastensuojelulaille ja siten lastensuojelun sosiaalityön käytännöille. Lastensuojelun sosiaalityön kaikissa päätöksissä on huomioitava ja pyrittävä siihen, että niiden kautta toteutuu lapsen etu. Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että lainsäädäntö tukee lapsen yhdenvertaista asemaa suhteessa toisiin lapsiin. Toisaalta erityisen haavoittuvassa tilanteessa elävien lasten oikeuksien turvaaminen vaatii todennäköisesti perustasoa vaativampia toimenpiteitä. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapselle kehitystä ja hyvinvointia tukeva kasvuympäristö järjestämällä avo-, sijais- ja jälkihuollon tukitoimia (LSL, 1 §). Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuutta ja sen taustatekijöitä voidaan tarkastella kaikista edellä mainituista interventioista käsin. Huostaanotto ja sitä seuraava kiireellinen tai suunnitelmallinen sijoitusprosessi ovat lastensuojelun viimesijainen toimenpide (40 §). Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuutta tarkasteltaessa huostaanotto näyttäytyy kuitenkin usein ilmiötä määrittävänä ja mittaavana tekijänä (Ristikari ym. 2016, 56). Tämä on pääosin selitettävissä huostaanottoon liittyvän vallankäytön ja itsemääräämisoikeudellisen elementin sekä interventioista aiheutuvien kustannusten yhteiskunnallisesta merkittävydestä. (LSL 417/2007.)

3.2 Sosiaalinen perimä

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu lastensuojelun ja sosiaalihuollon kontekstien lisäksi sosiaalisen perimän ja sosiaalityön institutionaalisen aseman keskiöön. Sosiaalisen perimän teoria pohjautuu ajatukseen siitä, että jokaisella ihmisellä on geneettisen perimän lisäksi sosiaalisesta vuorovaikutuksesta aiheutuvaa ylisukupolvista perimää. Ihmisen yksilöllinen sosiaalinen käyttäytyminen rakentuu niiden kokemusten ja havaintojen pohjalta, joita hän elämänsä aikana tietoisesti tai tiedostamatta sisäistää. Lähiympäristön, vallitsevan kulttuurin ja asetettujen odotusten yhteisvaikutuksessa rakentuvat ihmisen sosiaalinen toimintakyky ja -mahdollisuudet, mutta myös terveyden ja hyvinvoinnin perusta. Yksilön näkökulmasta sosiaalista perimää voidaan määritellä henkisten, kulttuuristen, sosiaalisten ja aineellisten hyvinvoinnin tekijöiden siirtymisenä sukupolvelta toiselle. (Vilhula 2007, 9; Kärkkäinen 2004, 29–30.)

Sosiaalisen perimän teoriaan liittyy vahvasti yhteiskunnassa ilmenevän polarisaation ja ihmisoikeuksien tematiikka. Lastensuojelun kontekstissa ylisukupolvisuutta tarkasteltaessa fokukseen nousevat lapsen oikeudet ja niiden toteutuminen Suomessa. Mirjam Kalland (2013) kirjoittaa YK:n lapsen oikeuksien komitean osoittamasta huolesta Suomeen kehittyvistä alueellisista ja paikallisista eroista palveluiden järjestämisessä sekä köyhien lasten ja lapsiperheiden määrän kasvusta. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut Suomea tehostamaan vähäosaisille perheille suunnattua tukea. Suomen tulisi myös pyrkiä takaamaan jokaiselle lapselle oikeus riittävään elintasoon. (Kalland 2013, 1388.) Osoitetut huolet lasten asemasta eivät ole johtaneet näkyvästi lapsen aseman vahvistumiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Vastoin YK:n komitean kehotuksia, Suomessa on 1990-luvulta lähtien tingitty muun muassa lapsiperheiden taloudellisesta tukemisesta. Lapsiperheiden entistä moninaisemmat vaikeudet ja arjen haasteet luovat jatkuvaa painetta palvelujen tehostamiselle ja kehittämiseksi, jotta yhteiskunta on kykenevä myös tulevaisuudessa kantamaan vastuun kansalaistensa hyvinvoinnista. (Olmiala 2007; Hanhinen & Rintala 2012.)

Sosiaalisen perimän ilmiöihin vaikuttavat erityisesti myös yhteiskunnan rakenteet ja erityisesti niiden epäkohdat. Sortavat rakenteet tuottavat hyvinvoinnin epätasaista jakautumista. Mikko Niemelä ja Juho Saari (2013) määrittävä huono-osaisuuden rakentuvan sosioekonomisesti. Ihmisen henkilökohtaisten resurssien lisäksi myös yhteiskunnan luokkarakenteella on vaikutus hyvinvoinnin jakautumiseen. Niemelän ja Saaren näkemyksen mukaan yhteiskunnan rakenteissa oleva hierarkkinen asetelma on välttämättömyys olemassa olevan työnjaon kannalta. Kulutus, tuottaminen ja tuotanto, jotka luovat pohjan hyvinvointiyhteiskunnan olemassaololle ovat alisteisia hierarkkiselle asetelmalle. Huono-osaisuuden vastakohtana voidaan pitää hyvinvointia, vaikka ne eivät täysin kumoa toisiaan. Yksilötasolla hyvinvointia mitataan usein terveyden ja yhteiskunnallisen aseman kautta. Hyvinvointi käsitteenä sisältää myös kokemuksen sosiaalisista suhteista, koetusta onnellisuudesta ja kyvyn toteuttaa itselleen merkittäviä toimintoja. (Niemelä 2010, 17–21.) Lastensuojelun kontekstissa hyvinvointia tarkastellaan ensisijaisesti lapsen kokemana. Vanhempien rooli lapsen hyvinvoinnin turvaajana on ensisijainen. Yksilöllisten tekijöiden lisäksi lapsen kokemaan hyvinvointiin voidaan siten nähdä vaikuttavan myös vanhempien sosiaalinen asema ja heidän kokema hyvinvointi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

3.3 Sosiaalityön institutionaalinen asema

Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuutta ja sitä aiheuttavia mekanismeja voidaan tarkastella myös sosiaalityön rakenteellisuuden viitekehystä käsin (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 7§). Samoin kuin yhteiskunnan yleisellä tasolla ilmenee sortavia rakenteita, myös lastensuojelujärjestelmän voidaan havaita sisältävän yksilön asemaa heikentäviä rakenteita. Rakenteellisen sosiaalityön avulla näitä rakenteita voidaan paljastaa ja muuttaa. Järjestelmälähtöisiä tekijöitä mielletään harvoin lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden aiheuttajiksi. Järjestelmää tarkemmin tarkasteltaessa näitä tekijöitä on kuitenkin havaittavissa. Tällöin on kuitenkin tarkasteltava lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuteen vaikuttavia tekijöitä lastensuojelun viitekehksen ulkopuolelta. Esimerkkinä tästä voidaan pitää lastensuojeluasiakkuuden alkamista neuvolan tekemän ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen kautta. Rakenteellisen sosiaalityön tarkoituksena on tuottaa tietoa asiakkaiden tarpeista ja sosiaalityön interventioiden vaikutuksista, sekä näiden välisestä yhteydestä. Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ehkäisemisen näkökulmasta rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet sosiaalisten ongelmien ehkäisemisestä ja korjaamisesta ovat perusteltuja. (SHL 1301/2014.)

Sosiaalityön interventioita tulee peilata jatkuvasti ihmisoikeuksien toteutumiseen. Lastensuojelulain ja sosiaalityön päätösten taustalla vaikuttaa lapsen oikeuksien sopimus ja siten pyrkimys lapsen edun toteutumiseen. Samoin sosiaalityön interventioissa ja päätöksissä tehdessä on vaalittava ihmisoikeuksien toteutumista. Lastensuojelu luo sosiaalityölle viitekehksen, jossa on läsnä rakenteellinen valta ja kontrolli. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on velvoitettu käyttämään sellaista valtaa, joka saattaa heikentää lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuden toteutumista. Ihmisoikeuksien toteutumista voidaan tarkastella myös perheen jäsenten välillä. Huostaanottotilanteissa sosiaalityöntekijä todennäköisesti näkee lapsen edun toteutuvan. Lapsella on oikeus turvalliseen ja kehitystä tukevaan kasvu ympäristöön, joka mahdollistuu kodin ulkopuolelle sijoittamisen kautta. Päätöksellään sosiaalityöntekijä vaikuttaa kuitenkin myös vanhempien kokemukseen itsemääräämisoikeudesta ja voi siten heikentää vanhemman ihmisoikeuksien toteutumista. Tästä syystä sosiaalityöntekijän on erityisesti perusteltava päätös, muun muassa suhteessa avohuollon palvelujen ensisijaisuuteen. (Hakalehto-Wainio 2011, 517–518.)

4 Ylisukupolvisten siirtymien taustatekijät

4.1 Huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden aiheuttajia

Tämän tutkielman aineisto koostuu huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden ja lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Molempien ilmiöiden kohdalla aineisto koostuu kotimaisesta ja kansainvälisestä materiaalista. Huono-osaisuuden ja lastensuojelutarpeen välinen suhde on olemassa. Lastensuojelun asiakasperheiden vanhempien on todettu kuuluvan alempiin sosiaaliluokkiin muun muassa koulutustasoltaan, sosiaalisilta kontakteiltaan sekä taloudellisten resurssien osalta (Forssen 1991; Airio & Niemelä 2002, 211).

David Zielinskin (2009) tutkimuksen tuloksissa on todettu, että aikuisiän työttömyydellä ja köyhyydellä on yhteys lapsuuden kaltoinkohteluun. Yhteys kaltoinkohteluun ja sosiaali- ja terveystalvelujen käyttöön näkyi siten, että lapsena kaltoinkohtelua kokeneet olivat muuta väestöä todennäköisemmin sosiaali- ja terveystalvelujen piirissä. Zielinski toteaa myös, että lasten kaltoinkohtelun ja väkivallan ylisukupolvistumisen taustalla on vanhempien alhainen sosiaalinen asema. (Zielinski 2009, 674–675.) Saman suuntaisia ovat Miisa Törölän (2013, 101-102) havainnot oikeuspsykiatrian potilaita tarkastelevassa tutkimuksessa. Suuri osa heistä on kokenut lapsuudessa hoidon laiminlyöntiä vanhempien päihteidenkäytön takia ja huono-osaisuutta köyhyydestä johtuen. Samoilla jäljillä ollaan hollantilaisessa tutkimuksessa. Catrien Bijleveld ja Miriam Wijkman (2009, 144) toteavat, että sen lisäksi, että äidin tai isän rikollisuuden on todettu lisäävän jonkin verran seuraavan sukupolven riskiä ajautua rikollisuuteen, on taustalla usein myös muita tekijöitä, kuten vanhempien päihdeongelmia ja perheväkivaltaa. Vanhempien sosiaalisen aseman vaikutus seuraavan sukupolven rikollisuuteen ajautumisessa näkyy siten, että ne lapset, joiden vanhemmat eivät ole toteuttaneet rikollisuutta vanhemmiksi tuleminen jälkeen ajautuvat epätodennäköisemmin rikollisuuteen verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat toteuttavat rikollista toimintaa edelleen vanhempana. Tutkimuksessa todettiin myös, että vanhempien pitkäaikainen päihdeongelma johti vakaviin sairauksiin, jotka vaikuttivat lasten elämään vielä aikuisinakin. 69 prosentilla päihdeongelmaisten lapsista oli suurempi riski sairastua masennukseen kuin väestössä keskimäärin (Fuller-Thomson ym. 2013, 97).

Köyhyyteen liittyvän ylisukupolvisuuden on todettu aiheutuvan muun muassa lapsuudenkodin taloudellisen tilanteen kautta siten, että köyhissä oloissa asuneet lapset ovat aikuisina todennäköisemmin toimeentulotuen piirissä (Wiborg & Hansen 2008, 392). Vanhempien on todettu ottavan yhä enemmän vastuuta lastensa taloudellisen tilanteen tukemisessa heidän siirtyessä varhaisaikuisuuteen. Tämä asemoi nuoret aikuiset eriarvoiseen asemaan vanhempien ekonomisen taustan johdosta. Hyvin toimeentulevat vanhemmat voivat tukea aikuistuvia lapsiaan huomattavasti paremmin kuin heikommin toimeentulevat vanhemmat. Tuen vähyys vaikuttaa negatiivisesti nuorten aikuisten pärjäämiseen kokonaisuutena, varsinkin alemmassa toimeentuloluokassa. (Majamaa 2011, 736–739). Susanne Alm (2011) nostaa esille perheen liikkuvuuden ja lapsuuden sosiaalisen aseman vaikuttamina aikuisuudessa kertyvälle sosiaaliselle pääomalle. Lapsuuden sosiaalinen asema määräytyy usein vanhempien koulutuksen ja tulotason mukaisesti. (Alm 2011, 11.) Vanhemman alhaisen koulutustaustan on todettu heikentävän seuraavan sukupolven sosiaalista asemaa (Zielinski 2009, 674). Vanhempilapsisuhteen laadun on todettu olevan kuitenkin vanhempien subjektiivista hyvinvointia merkittävämpi tekijä lapsen kokemaan hyvinvointiin (Clair 2012, 631).

Huono-osaisuutta käsittelevissä tutkimuksissa äidin mielenterveysongelmien on todettu vaikuttavan lapsen koulutukseen, toimeentuloon ja rikollisuuteen ajautumiseen aikuisena (Johnston ym. 2013, 1086). Äidin raskauden aikaisen masennuksen ja lapsen mielenterveysongelmien välillä on myös todettu olevan yhteys (Lahti ym. 2017, 30). Mielenterveysongelmien ylisukupolvisuus voidaan nähdä mekanismina sosioekonomisen huono-osaisuuden ylisukupolvistumisessa (Johnston ym. 2013, 1086). Riittävää ja lapsen hyvinvointia turvaavaa vanhemmuutta voidaan pitää lapsen kehityksen suojaavana tekijänä (Conger ym. 2009, 1276).

Yhteys huono-osaisuuteen on todettu olevan myös teiniraskauden ja teinivanhemmuuden kohdalla. Nuorilla vanhemmilla on todennäköisemmin matala koulutustaso ja heikommat vanhemmuuden taidot kuin myöhemmin vanhemmaksi tulevilla (Goerge 2008, 221). Nuoret vanhemmat elävät todennäköisemmin köyhyydessä ja heidän keskuudessaan myös lääkkeiden väärinkäyttö on yleisempää (Zuravin & DiBlasio 1996, 164-165). Tutkimuksessa, jossa on tutkittu 5222 alle 30-vuotiasta vanhempaa, joiden kohdalla on esiintynyt huolta lapsen

kaltoinkohtelusta, on todettu, että 40 prosenttia nuorista vanhemmista on joutunut parisuhdeväkivallan uhriksi ja 30 prosentilla heidän lapsistaan on ollut kontakti lastensuojeluun. Samaisessa tutkimuksessa on todettu myös, että 18-vuotiaat tai sitä nuoremmat vanhemmat ovat muuttaneet useammin kuin muut alle 30-vuotiaat. (Fallon ym. 2011, 367-376.) Nuorten äitien kasvatuskäytännöissä on todettu näkyvän useammin huolimattomuutta ja laiminlyöntiä, sekä riski lapseen kohdentuvaan kaltoinkohteluun on suurempi (Whitson ym. 2011, 293; Stevens-Simon ym. 2001, 766).

4.2 Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden aiheuttajia

Lapset havainnoivat myös lastensuojelun asiakkaina vanhempiansa käyttäytymistä ja muodostavat siten kehykset omalle toiminnalleen. Vanhempien käytösmallit siirtyvät lapsen käyttäytymisvalikkoon. Myöhemmin aikuisuudessa ihminen toimii tämän saamansa mallin mukaisesti. Vanhempien tukeutuminen haastavissa elämäntilanteessa lastensuojelun tarjoamiin palveluihin voi näyttäytyä lapsen silmissä ratkaisukeinolta selättää elämässä kohdattavia ongelmia. Lastensuojelutaustaiset aikuiset voivatkin kokea lastensuojelupalvelujen käyttämisen keinona perheen ongelmien ratkaisemiseksi (Mertz & Andersen 2016, 4). Lapsen kokemus lastensuojelun interventiosta voi muodostua vanhemman palveluvastaisuudesta huolimatta positiiviseksi. Tällöin myöhemmin aikuisuudessa näkemys siitä, että lastensuojelu on keino ratkaista haastavia elämäntilanteita, on rakentunut lastensuojelun intervention kautta. Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus ei tällöin aiheudu vanhempien toiminnan kautta, vaan yhteiskunnan rakenteiden tuottamana. Osaksi tästä syystä on tärkeä huomioida, että ylisukupolvisesti periytyvien vanhemmuuden mallien lisäksi myös yhteiskunnan rakenteiden kautta syntyvät yksilölliset käyttäytymismallit periytyvät (Conger ym. 2009, 1282).

Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ilmiöstä on tehty vain vähän tutkimusta, jonka perusteella voitaisiin osoittaa prosentuaalisesti, miten suuri riski lastensuojelutaustaisen vanhemman lapsella on joutua lastensuojelun tukitoimien piiriin. Rachel Fusco (2015, 549) on kuitenkin USA:ssa tekemässään tutkimuksessa osoittanut, että lastensuojelupalvelujen piirissä olevien 0–5-vuotiaiden lasten äideistä 42 prosentilla oli kokemus omasta lastensuojelu-

asiakkuudesta. Näistä äideistä 23 prosenttia oli ollut myös sijaishuollon asiakkaana. Jane Marie Marshall ym. (2011, 1029) ovat todenneet, että lastensuojelun ylisukupolvinen asiakkuus vaikuttaa heikentävästi lastensuojelutyöskentelyyn sitoutumisessa, vaikka avuntarve olisikin suuri.

Lastensuojelun ylisukupolvisuuden tutkimuksia kartoittaessa voi huomata, että ilmiöstä on tehty niukasti nimenomaan fokusoitua tutkimusta. Kuten Susanna Helavirta, Riitta Laakso ja Tarja Pösö (2014, 290–291) toteavat tutkimusartikkelissaan, että huostaanottoa käsittelevää suomalaista tutkimusta leimaa monitieteellisyys, opinnäytetöihin perustuminen ja tutkimuksellisuuden institutionaalisuus. Yhteneväisiä näkemyksiä tähän löytyy myös Elina Pekkarisen (2016, 69) tekemän koulukotiselvityksen koulukotitutkimuksia käsittelevästä koonnista. Selvityksessä todetaan koulukodissa asuvien nuorten ongelmien taustalla olevan yksilöllisten, yhteisöllisten ja rakenteellisten tekijöiden lisäksi ylisukupolvisia tekijöitä. Näitä tekijöitä ei ole kuitenkaan eritelty. (Pekkarinen 2017, 69.) Kuitenkin huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tekijöiden on todettu aiheuttavan myös huostaanoton riskiä (Paananen ym. 2016, 37). Pekkarisen raportissa käytetään myös termiä ylisukupolviset olosuhteet, jolla tarkoitetaan lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristöä. Yksiselitteisesti tämän tulkinnan kautta lastensuojelun ylisukupolvisuutta ei voida siten nähdä pelkästään biologisen perhetausta aiheuttamana vaan siihen sisältyy aina yhteisöllisiä ja institutionaalisia piirteitä, myös huostaanoton jälkeen. (Pekkarinen 2017, 76.)

Vuonna 2016 julkaistussa seurantaraportissa *Suomi nuorten kasvuympäristönä* (Ristikari ym. 2016) nostetaan esille tarve huomioida lasten tilanne entistä paremmin myös aikuisten palveluissa, jotta huono-osaisuuden ylisukupolvisuus saadaan katkeamaan. Raportissa todetaan, että tutkimusmateriaali on osoittanut kohtia, joissa aikuisten palveluissa lapsiperheiden kokonaistilanteen hahmottaminen olisi mahdollistanut ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemisen. Aikuispalveluiden kehittämisen lisäksi raportissa nostetaan esille sijaishuollon palveluiden kyvyttömyys saada lasta kiinnittymään kouluinstituutioon. Tämä osaltaan vaikuttaa siihen, että huostaanotettu lapsi on riskissä jäädä koulutustasoltaan heikommaksi kuin väestö keskimäärin. Raportissa todetaan huostaanottojen taustalla olevan yleisesti puutteet vanhemmuudessa, perheiden sisäiset ristiriidat ja lapsen psyykinen oireilu. (Ristikari ym.

2016, 59-60.) Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden erottaa selkeästi se, että rikollisuus on vain harvoin huostaanoton perusteena. Rikollisuuden on jossain määrin todettu siirtyvän sukupolvelta toiselle. Rikollisuus ei kuitenkaan suoraan ole yhteydessä huostaanottoon, joten sitä ei voida myöskään yleisesti pitää lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden aiheuttajana. Sen sijaan koulunkäyntivaikeudet ovat merkittävä syy huostaanottoihin. Vanhempien omien koulunkäynnin haasteiden tai koulun käymättömyyden on todettu vaikuttavan seuraavan sukupolven koulutustasoon, joten vanhempien koulutustaustan, lapsen koulunkäynnin ongelmien ja huostaanoton välillä on yhteys. (Forssen 1991; Airio & Niemelä 2002, 211). Edellä mainittujen tekijöiden perusteella voidaan todeta, että lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus linkittyy vahvasti huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden ilmiöihin. Erottavina tekijöinä voidaan kuitenkin pitää institutionaalisuutta, joka lastensuojelussa on selkeästi aiheuttamassa lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuutta.

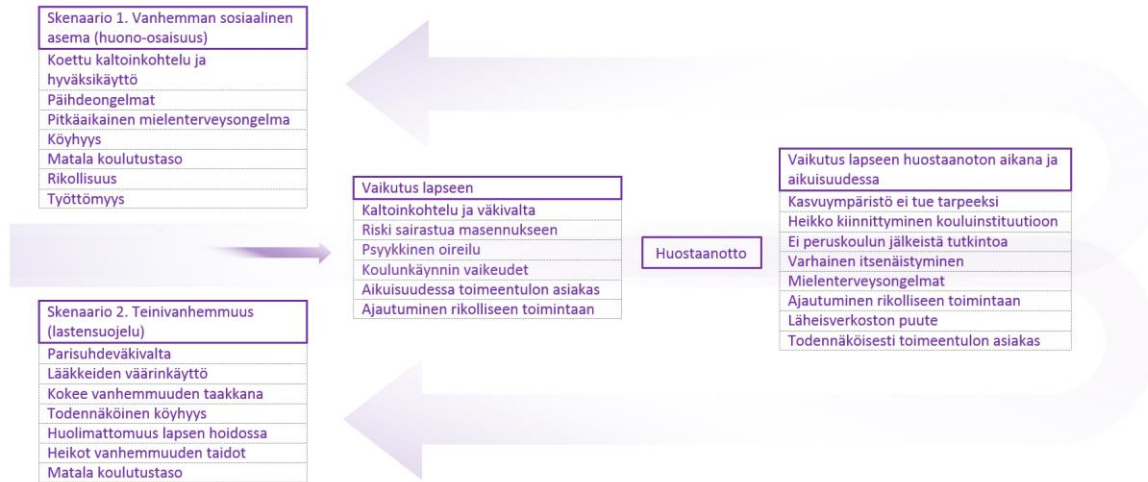
Syntymäperhehistorian on todettu vaikuttavan pitkäkestoisesti lasten elämänlaatuun, vaikka he ovat kasvaneet sijaishuollossa erossa vanhemmistaan (Foster ym. 2015, 81). Jennifer Geiger ja Lisa Schelbe (2013, 30) toteavat tutkimuksessaan, että sijais- ja jälkihuollon aikana raskaana olevat nuoret kokevat merkittävää taakkaa vanhemmaksi tulemisesta. Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa on osoitettu, että sijaishuollossa asuvien äitien lapsilla on puolistoistakertainen riski joutua kaltoinkohdehduiksi verrattuna lapsiin, jotka syntyvät muualla asuville alle 18-vuotiaille (Goerge ym. 2008, 257–258 & 276). Sijaishuollon aikana syntyneet lapset ovat myös 2,8 kertaa todennäköisemmin itse sijaishuollon asiakkaina. Tämän johdosta sijaishuollossa asuville tulisi opettaa ehkäisyyn ja vanhemmuuteen liittyviä asioita. Tutkimuksessa on myös todettu, että itsenäistyminen sijaishuollosta voi kasvattaa riskiä lasten kaltoinkohtelulle omassa vanhemmuudessa. Tämä voi osaltaan olla siirtymää omista kaltoinkohtelun kokemuksista. Niiden lasten, joiden vanhemmilla on kokemus kaltoinkohtelusta ja hyväksikäytöstä, on useammin riski kokea seksuaalista hyväksikäyttöä ja kaltoinkohtelua. Näillä lapsilla on myös jossain vaiheessa elämää kontakti lastensuojeluun. (Widom ym. 2015, 1480-1485.)

Robert Goerge ym. (2008, 283) toteavat, että sijaishuollosta puuttuvat näyttöön perustuvat käytännöt raskauden ja vanhemmuuden tukemiseen. Sijaishuollossa ei kyetä riittävästä tukemaan perheen suunnittelua ja tulevaa vanhemmuutta, mikä voi aiheuttaa ylisukupolvista lastensuojelutarvetta (Geiger ym. 2013, 31). Illinoisin lasten ja perheiden palveluiden asiakaina olevia teinivanhempia koskevassa tutkimuksessa on todettu, että asiakkuudessa olevien vanhempien lapsista useampi oli lastensuojelutarpeen selvityksessä tai sijoitettu kodin ulkopuolelle, kuin vanhempien, joilla ei enää asiakkuutta ollut (Dworsky 2015, 74). Lasten määrällä ei nähty olevan vaikutusta tähän. Sen sijaan vanhempien sijaishuoltopaikkojen vaihdoksilla ja niistä karkailun määrällä nähtiin olevan yhteys lasten lastensuojeluasiakkuuden tarpeen arviointiin. Lastensuojelutarve niiden lasten kohdalla, joiden vanhemmat olivat viettäneet vähemmän aikaa lastensuojelupalvelujen asiakkaina, oli suurempi, kuin lasten, joiden vanhemmat olivat olleet asiakkaina pidemmän aikaa. (Dworsky 2015, 76.)

Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan 23 prosentilla huostaanotettujen lasten alle 19–21-vuotiaista vanhemmista todettiin itsellään olevan kokemus sijaishuollossa kasvamisesta (Fallon ym. 2011, 373). Vered Ben-Davidin ym. (2015, 139) tekemässä tutkimuksessa on todettu, että lapsilla, joiden vanhemmilla on sijaishuollon taustaa, on kaksinkertainen riski joutua itse huostaanotetuiksi. Tutkimuksessa kehoitetaan suhtautumaan tutkimustulokseen kriittisesti pienen otannan takia. Samaisessa tutkimuksessa on todettu yhteys lapsen lastensuojelutarpeen arvioinnin ja vanhemman mielenterveysongelmien tai nuoruudessa sijaishuollossa asuminen välillä. (Ben-David ym. 2015.) Huostaanotettujen on todettu olevan todennäköisemmin vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta verrattuna saman ikäiseen väestöön, mikä osaltaan mahdollistaa huono-osaisuuden ylisukupolvistumista (Kataja ym. 2014, 41). Kun tiedetään, että huostaanotettujen on todettu olevan aikuisiällä useammin toimeentulotuen ja mielenterveyspalvelujen piirissä, voidaan todeta, että lastensuojelun ylisukupolvisuus toteutuu rinnan huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden kanssa. Kuitenkaan hyvinvointiin liittyvään ylisukupolvisuuteen ei huostaanotolla näytä olevan vaikutusta (Kataja ym. 2014, 45). Vanhemman oma lastensuojelutausta näyttää vaikuttavan myös siihen, miten hän sitoutuu lastensuojelutyöskentelyyn. Näissä toisen sukupolven perheissä myös palvelutarpeet ovat suurempia ja lapsen kotoutumisen takaisin syntymäperheeseen on todettu olevan epätodennäköisempää. (Marshall ym. 2011, 1028-1029.)

Itsenäistyminen sijaishuollosta eroaa yhteiskunnan normatiivisesta itsenäistymisprosessista. Sijaishuollosta itsenäistyvä on oikeutettu saamaan tuekseen jälkihuoltoa kolmen vuoden ajan 18 vuotta täytettyään (LSL, 75 §). Täysi-ikäisyyden saavuttava, sijaishuollosta itsenäistyvä nuori menettää usein lähiverkostostaan useita tärkeitä ihmissuhteita. Suhteet sijaisperheeseen tai laitoksen työntekijöihin katkeavat nuoren muuttaessa ensimmäiseen omaan asuntoonsa. Tarja Heino ja Marianne Johnson (2010, 278) ovat todenneet, että huostaanotettuna olleista 80 prosenttia asui 18–19-vuotiaina yksin tai muualla kuin perheessä. Saman ikäiseen väestöön, joista 80–90 prosenttia eli tässä iässä vielä perheessä, verrattuna määrä on suuri.

Edellä kuvatut, aineistosta esiin nousseet ilmiöt on koottu seuraavaksi esiteltäviin kolmeen kuvioon. Kuvioiden tarkoituksena on tuottaa kootusti näkyviin lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja kehityskulkuja. Kuviossa 1 lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ilmiötä kuvataan kahden skenaarion kautta. Näiden skenaarioiden tarkoituksena on osoittaa, että ilmiön taustalla vaikuttavat tekijät ovat vahvasti liitoksissa niin huono-osaisuuteen kuin lastensuojeluun. Skenaariossa 1 lähtökohtana on vanhemman sosiaalinen asema. Sosiaalinen asema määrittyi tutkimusten perusteella merkittäväksi tekijäksi huono-osaisuuden ylisukupolvistumisessa. Vanhemman heikko sosiaalinen asema vaikuttaa lapsen elämän ja kokemusmaailman rakentumiseen. Samankaltaisia vaikutuksia lapsen kehittymiselle aiheuttavat myös teinivanhemmuuden haasteet. Nämä on esitelty skenaario 2 kautta /toisessa skenaariossa. Yksilölliset elämäntilanteet vaikuttavat siihen, aiheutuuko vanhemman tai vanhempien omista haasteista esteitä lapsen kehittymiselle tai hyvinvoinnille. Niin sosiaalisen aseman kuin teinivanhemmuuden tuomat haasteet voidaan johtaa samansuuntaisiin vaikutuksiin lapsen elämän rakentumisessa. Kuvio 1 osoittaa sen, että vanhempien käyttäytymismallien vaikutukset lapseen voivat yhtä lailla johtua vanhemman sosiaalisesta asemasta tai teinivanhemmuudesta. Merkittävää on myös se, että jos perheen tilanne johtaa lapsen huostaanottoon, ei ole itsestään selvää, että interventioilla kyetään vaikuttamaan siihen, ettei lapsi itse ajaudu heikkoon sosiaaliseen asemaan tai teinivanhemmuuteen. (Dworsky 2015, 77.)



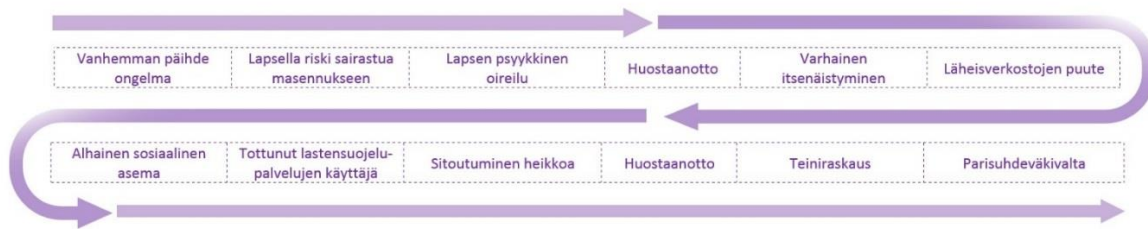
Kuvio 1. Kaksi skenaariota lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuudesta (Mendes & Moslehuddin 2004, 337; Heino & Johnson 2010, 278; Fallon ym. 2011, 373; Dworsky & Courtney 2010, 1351, Dworsky 2015, 77; Kataja ym. 2014, 41-51; Goerge 2008, 221)

Ylisukupolvisten siirtymien kehittyminen voidaan nähdä rakentuvan osaltaan lastensuojelun interventioiden kautta. Huostaanotetun lapsen kasvu ympäristö muuttuu. Vaikka huostaanotolla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen hyvinvointi ja kasvu, sen kautta ei välttämättä kyetä muuttamaan lapsen elämän suuntaa. Varhaislapsuuden kokemusten rinnalle ei kyetä tarpeeksi vahvasti nostamaan korvaavia kokemuksia, joiden kautta lapselle ja nuorelle syntyy erilainen ymmärrys omista mahdollisuuksista ja voimavaroista. Esimerkkinä tästä sijaishuollon intervention epäonnistumisesta on kuviossa 2 esitetty kouluttautumisen ylisukupolvisuuden kehä. Huostaanotto ei takaa nuorelle tasavertaisia mahdollisuuksia rauhalliseen itsenäistymiseen (Heino & Johnson 2010, 286). Huostaanotto päättyy nuoren täyttäessä 18 vuotta (LSL, 47 §). Tämä tarkoittaa sitä, että nuori voi halutessaan siirtyä lastensuojelun jälkihuollon tukitoimien piiriin. Viime aikoina jälkihuollon tukitoimien tuottaminen on joissain tilanteissa määritelty aikuissosiaalityön vastuulle. Tämä on toisaalta perusteltua sijaishuollosta itsenäistyvien todennäköisen toimeentuloasiakkuuden kautta, mutta toiminta saattaa myös vahvistaa nuoren sijoittumista ja asettumista elämään sosiaalipalvelujen ja -tukien varassa. Huostaanoton kautta ei kyetä aina riittävästi ehkäisemään mielenterveysongelmien ylisukupolvista siirtymistä. Mielenterveysongelmien ilmeneminen huostaanoton aikana tai myöhemmin aikuisuudessa ei välttämättä pelkästään osoita ylisukupolvista siirtymää, vaan ongelmien aiheuttajana voidaan osaltaan pitää myös lastensuojelun järjestelmää. (Pasanen ym. 349–350.)



Kuvio 2. Alhaisen koulutustason vaikutus lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuteen (Kataja ym. 2014, 41; Pekkarinen 2017, 60; Fawley-King ym. 2017, 141; Ristikari ym. 2016, 59; Zielinski 2009, 674-675)

Ylisukupolvisia ketjuja voidaan tarkastella myös yksittäisten osa-alueiden kautta. Tästä esimerkkinä kuviossa 2 kuvattuna kouluttautumisen ylisukupolvinen kehä sekä kuviossa 3 esitetty yksi mahdollinen lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ketju. Vanhempien alhainen koulutustaso on yhteydessä koettuun alhaiseen sosiaaliseen asemaan (Ristikari 2016, 90). Näin ollen vanhempien alhainen koulutustaso on yhteydessä lapsen heikkoon sosiaaliseen asemaan (Zielinski 2009, 674). Lapsen heikko sosiaalinen asema ja vanhempien matala koulutustaso voivat olla osasyynä lapsen koulunkäynnin vaikeuksiin (Paananen ym. 2012, 26-27). Vanhempien kyvyttömyys tukea lasta koulunkäynnissä hankaloittaa koululaisen taitojen karttumista. Samoin heikko sosiaalinen asema voi vaikuttaa kaverisuhteisiin hakeutumista ja pitkäaikaisten ystävyysuhteiden syntymistä (Hallinen 2010, 70–71). Sosiaalinen syrjäytyminen ja heikko suoriutuminen koulutyön vaatimuksista ikätasoisesti voi johtaa tuen tarpeen kasautumiseen ja lopulta huostaanottoon. Huostaanotolla ei kuitenkaan tutkimusten mukaan kyetä riittävästi tukemaan nuoria kouluinstituutioon kiinnittymistä (Pekkarinen 2017, 60; Fawley-King ym. 2017, 141; Ristikari ym. 2016, 59). Repaleinen kouluhistoria voi johtaa siihen, ettei nuori ole peruskoulun suoritettuaan motivoitunut opiskelemaan ammatillista tutkintoa. Kouluttamattomuus ennakoii heikkoa sosiaalista asemaa (Paananen 2012, 26). Koulutukseen liittyvän ylisukupolvisuuden voidaan nähdä toteutuvan sijaishuollosta aikuistuneen tullessa itse matalan koulutustason omaavaksi vanhemmaksi. Tässä kehässä voidaan nähdä lastensuojelun ylisukupolvisuuden aiheutuminen huono-osaisuuden aiheuttamaksi ensimmäisessä sukupolvessa. Toisessa sukupolvessa huono-osaisuuteen ovat vaikuttaneet myös lastensuojelun interventiot. Lastensuojelun ylisukupolvisuuden ilmiö toteutuu mahdollisen huostaanoton toteutuessa. Kehämäisen ylisukupolvisuuden lisäksi ilmiötä voidaan tarkastella kuvion 3 mukaisesti muuttuvana ketjuna.



Kuvio 3. Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ketju (Mertz & Andersen 2016, 4; Heino & Johnson 2010, 278; Mendes & Moslehuddin 2004, 337; Fallon ym. 2011, 373)

Kuviossa 3 on nostettu esimerkiksi lähtökohta, jossa vanhemmalla on päihdeongelma. Päihdeongelmaisen vanhemman lapsella on riski sairastua masennukseen (Fuller-Thomson ym. 2013, 97). Masennus vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja sosiaaliseen asemaan (Paananen 2012, 29). Vanhemman päihdeongelman kautta kehittynyt lapsen masennus näyttäytyy usein vetytymisenä ja sosiaalisten suhteiden kapeutumisenä. Ympäristö arvioi lapsen hyvinvointia ulkoisesti psyykkisen oireilun kautta. Lastensuojelullisen intervention ja huostaanoton tarve rakentuu osaltaan lapsen psyykkisen oireilun, mutta myös vanhemman päihdeongelman kautta (Paananen 2012, 37). Kyky vaikuttaa psyykkiseen oireiluun ja lapsen masennukseen lastensuojelun sijaishuollossa vaihtelee (Pasanen ym. 349-350). Lastensuojelun ja lastenpsykiatrian yhteistyön toimimattomuus voi osaltaan heikentää lapsen hyvinvoinnin kehittymistä. Itsenäistyminen on merkittävä käännekohta ihmisen elämässä. Huostaanotetut nuoret itsenäistyvät verrattain varhain (Heino & Johnson 2010, 278). Sijaishuollon päättyminen voi katkaista tutut ihmissuhteet ja psyykkisten haasteiden takia nuori ei ole kyennyt rakentamaan kestäviä kaverisuhteita. Läheisverkostojen puute ja mielenterveyden ongelmat asemoivat nuoren aikuisen heikkoon sosiaaliseen asemaan. Vanhemmaksi tullessaan tämä nuori aikuinen voi kokea ainoaksi tukiverkostoksi tutut lastensuojelun palvelut (Mertz & Andersen 2016, 4). Kuitenkin sitoutuminen palveluihin ja oman tilanteen edistämiseen voi olla heikkoa. Omakohtainen kokemus lastensuojelusta voi aiheuttaa sen, että vanhempi sysää lapsen lastensuojelun hoidettavaksi, eikä itse asetu tarkastelemaan tilannettaan ja työskentelemään kohti muutosta. Jos perheen tilanne ei kehity parempaan suuntaan avohuollon tuella, voi huostaanotto olla ainoa mahdollisuus turvata lapsen hyvinvointi (LSL, 40 §). Huostaanotossa lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus aktivoituu. Huostaanoton kautta lapsi on riskissä ajau-

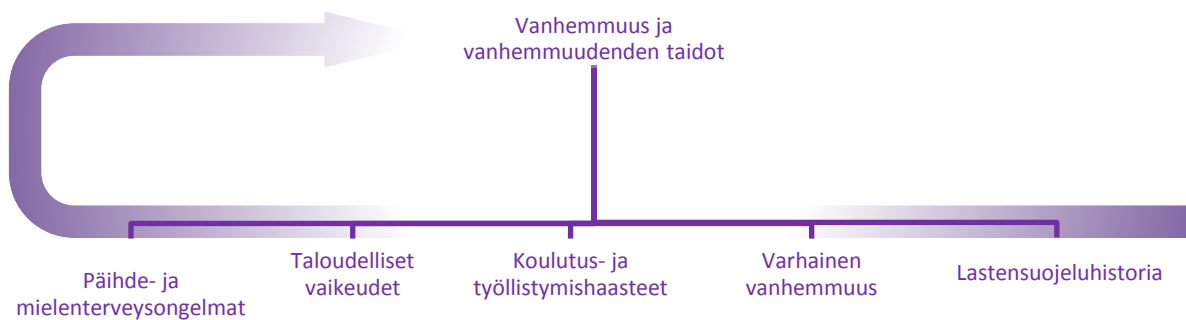
tua varhaiseen vanhemmuuteen (Mendes & Moslehuddin 2004, 337). Varhaisen vanhemmuuden on taas osaltaan todettu aiheuttavan riskiä parisuhdeväkivallan kokemiseen (Fallon ym. 2011, 373).

5 Johtopäätökset

Tämä kirjallisuus- ja tutkimuskatsaukseen perustuva kandidaatintutkielma on vahvistanut käsityksiä siitä, että ensinnäkin lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus nivoutuu tiukasti huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden ilmiöön ja toiseksi sen, että lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ilmiöstä on tehty varsin niukasti relevanttia tutkimusta. Tutkimuskatsauksen perusteella lastensuojelun tarvetta aiheuttavat huono-osaisuutta mittaavat tekijät, kuten vanhempien sosioekonominen asema, antisosiaalinen käyttäytyminen, mutta myös lastensuojelujärjestelmä itsessään (Ristikari 2016, 90; Mertz & Andersen 2016, 4). Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden taustatekijät voidaankin karkeasti jakaa kahteen yläluokkaan. Ensinnä lapsen kehitykseen ja myöhempään elämään vaikuttaa varhaisen vuorovaikutuksen laatu ja siitä muodostuva kiintymyssuhde ensisijaisen huoltajan kanssa (esim. Nurmiranta ym. 2009). Toiseksi haavoittavissa olosuhteissa kasvaneen lapsen myöhemmälle elämälle on merkittävää se, miten lastensuojelupalvelujen kautta kyetään auttamaan lasta kiinnittymään turvalliseen kasvu-ympäristöön. Lastensuojelutarpeen ja sen ylisukupolvisen siirtymien taustatekijät voidaan jaotella näiden kahden yläluokan alle.

Lastensuojelutarve linkittyy usein käsitykseen siitä, että biologisilla vanhemmilla ei ole riittäviä vanhemmuuden taitoja. Ennen kaikkea vanhemmuuden taitojen puutteellisuus on myös ylisukupolvisuuden ilmiössä merkittävä tekijä. Tämän katsauksen perusteella suoraa ja yksiselitteistä syy-seuraussuhdetta tämän asian kohdalla ei ole kuitenkaan vielä osoitettu. Varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen merkitys ihmisen elämämaailman rakentumiseen on ilmeinen, joten varsinkin ensimmäisten elinvuosien aikana koettu puutteellinen huolenpito tai kaltoinkohtelu vaikuttaa koko elämänkaareissa (Foster ym. 2015, 74). Tieto siitä, että sijaishuollossa kasvavien nuorten kohdalla tulisi erityisesti kiinnittää huomiota vanhemmuuteen liittyvien asioiden läpikäymiseen osoittaa sen, että ylisukupolviset vanhemmuuteen

liittyvät siirtymä eivät ole täysin selitettävissä biologisten vanhempien vanhemmuuden taitojen puutteellisuudella (Conger ym. 2009, 1281). Toisin sanoen lastensuojelujärjestelmän tai -palveluiden tulisi mahdollistaa sellaisia riittävän vanhemmuuden kokemuksia, joiden kautta sijaishuollossa kasvavalle nuorelle syntyisi vastaava käsitys vanhemmuudesta kuin biologisessa tai siihen verrattavassa ydinperheessä asuvalle nuorelle. Jotta vanhemmuuden taitojen kartuttamisen vaikutuksista ylisukupolvisuuden ehkäisyssä voisi saada luotettavaa tietoa, tulisi tutkimusasetelmassa tehdä ero sijaisperheessä ja lastensuojelulaitoksessa asuvien nuorten välillä.

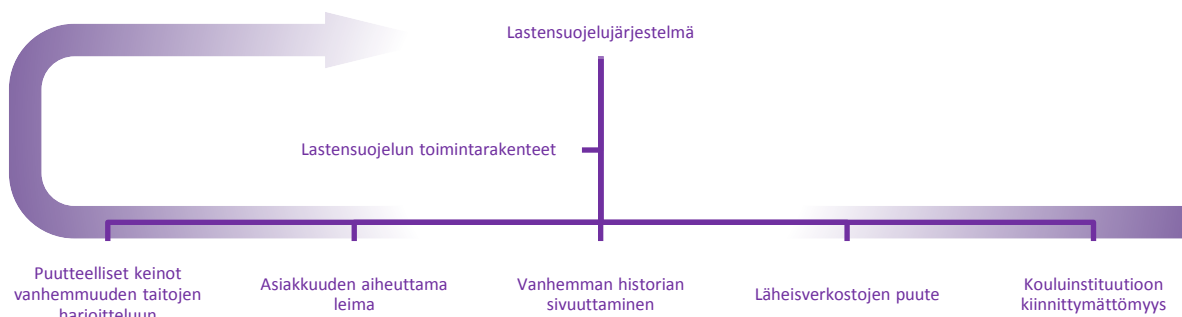


Kuvio 4. Vanhemmuus ja vanhemmuuden taitoihin vaikuttavat tekijät (Goerge ym. 2008, 257; Geiger ym. 2013, 31; Heino & Johnson 2010, 238; Kalland ym. 2001, 207–208)

Vanhemmuuden taitojen alaluokkia ovat huono-osaisuuden ja lastensuojelun ylisukupolvisuuden tutkimusten mukaan vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, taloudellinen tilanne, koulutus- ja työllisyystilanne ja muu sosiaalinen asema yhteiskunnassa (kuvio 4). Lapsen hoitamisen ja kasvattamisen peruselementtejä ovat huolenpittäminen, ravinnonsaannin turvaaminen ja kasvua tukevan emotionaalisen kasvuympäristön mahdollistaminen. Vanhemman omat ongelmat vaikuttavat väistämättä hänen suoriutumiseensa vanhemmuudesta, varsinkin, jos hän ei saa tukea vanhemmuuden taitojen kehittämiseen. Sijaishuollossa kasvanneiden vanhempien lähtökohdat vanhemmuuteen ovat usein erilaiset kuin yhteiskunnassa keskimäärin (esim. Heino & Johnson 2010). Vaikka taidot ja kyvyt huolehtia lapsesta olisivat olemassa, luo kokemus sijaishuollosta erityisen piirteen vanhemmuuteen (Goerge ym. 2008, 257). Lastensuojeluhistoria luo merkityksiä myös omalle vanhemmuudelle (Geiger ym. 2013, 31). Tutkimuksissa osoitettiin, että sijaishuollosta itsenäistyvät ovat eriarvoisessa asemassa vanhemmuuden taitojen suhteen. Osaltaan tähän vaikuttaa myös itsenäistymisvaiheen

ajankohta ja omilleen muuttamisen nopeus (Heino & Johnson 2010, 286). Vanhemmuuden taitojen puute ja lastensuojelutausta nivoutuvat yhteen myös teinivanhemmuudessa (Goerge ym. 2008, 283). Sijaishuollossa kasvavilla on muuhun väestöön verrattuna suurempi riski tulla varhain vanhemmaksi (Fallon ym. 2011, 373; Dworsky & Courtney 2010, 1351). Kun tiedetään, että lastensuojelun sijaishuollossa kasvaneilla on suuri riski sairastua mielenterveysongelmiin, kärsiä taloudellisista vaikeuksista ja sijoittua heikosti opiskelu- ja työelämässä, voidaan todeta, että lastensuojelupalvelujen tulisi nykyistä paremmin kyetä tukemaan sijaishuollossa kasvaneita myös aikuisuudessa (Forssen 1991; Airio & Niemelä 2002, 211).

Vanhemman oma kokemus lastensuojelusta tai sijaishuollosta, niin positiivinen kuin negatiivinenkin, näyttää tutkimusten valossa olevan merkittävä tekijä sukupolvien välisissä siirtymissä (Mertz & Andersen 2016). Vanhemman oman sijaishuoltotaustan selvittäminen ei ole kuitenkaan ollut lastensuojelun sosiaalityön käytänteissä (Ala-Honkola 2016, 8–9). Vanhempien sitoutuminen tarjottuihin tukitoimiin on alisteista niille kokemuksille, jotka ovat syntyneet omien kokemusten kautta. Koska toisessa sukupolvessa esiintyvä lastensuojelutarve tuo mukanaan erityisiä haasteita, kuten haasteita sitoutua yhteistyöhön, palvelutarpeiden suuruus ja huostaanottotilanteissa perheen jälleen yhdistämisen vaikeudet, voidaan vanhemman historian sivuuttamista pitää järjestelmän rakenteellisena epäkohtana (Fallon ym. 2011, 376; Ben-David 2015, 139; Marshall ym. 2011, 1029). Tämä epäkohta voi yhteisvai-
kutuksessa muiden tekijöiden kanssa aiheuttaa lastensuojelun ylisukupolvisuutta. Kuviossa 5 on esitelty tässä tutkielmassa käytetystä aineistosta nousseita lastensuojelujärjestelmän aiheuttamia lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden tekijöitä.



Kuvio 5. Lastensuojelujärjestelmän aiheuttama lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuus (Mertz & Andersen 2016, 4; Fallon ym. 2011, 376; Ben-David 2015, 139; Marshall ym. 2011, 1029; Geiger & Schelbe 2013, 31; Heino & Johnson 2010, 267; Pekkarinen 2017, 60; Fawley-King ym. 2017, 141; Ristikari ym. 2016, 59)

Kuten kuviosta 5 on nähtävissä, yhteiskunnan rakenteet luovat väistämättä itsessään ylisukupolvisuutta. Lastensuojelulla pyritään turvaamaan haavoittuvassa asemassa olevan lapsen hyvinvointi ja kehitys. Keinona lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi ovat avohuollon ja sijaishuoltoin tukitoimet (LSL). Lastensuojelun toimintarakenteet kykenevät turvaamaan lapsen hyvinvoinnin tukitoimien aikana, mutta eivät välttämättä takaa lapselle yhdenvertaisia mahdollisuuksia pärjätä aikuisuudessa yhtä hyvin kuin väestössä yleensä. Pärjätäkseen vanhemmuudessa sijaishuollosta itsenäistynyt joutuu kohtaamaan lastensuojeluasiakkuuden mukanaan tuoman eriarvoisen aseman. (Heino & Johnson 2010, 238.) Sijaishuollon aikana nuorelle ei välttämättä synny luontaisesti mahdollisuuksia mittauttaa omia kykyjään, varsinkaan kykyä ottaa vastuuta toisesta ihmisestä huolehtimisessa. Sijaishuollossa, varsinkin laitoksessa, on harvoin tilanteita, joissa lapsi ja nuori voisi nähdä ja kokea luontevaa parisuhdetta tai vanhemmuutta. Itsenäistyttyään ja vanhemmaksi tultuaan nuori aikuinen suhteuttaa omaa toimintaansa vanhempana kokemukseen sijaishuollosta tai biologisen vanhempansa toiminnasta.

Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden toteutumista voidaan pitää osaltaan järjestelmän tuottamana, sillä huostaanotolla ja sijaishuollon tukitoimilla ei kyetä mahdollistamaan taitoja, joiden avulla sijaishuollossa kasvanut suoriutuisi itsenäistyttyään ja vanhemmaksi tultuaan vastuistaan yhteiskunnan vaatimalla tavalla (Geiger & Schelbe 2013, 31). Arjesta ja

vanhemmuudesta suoriutumisen taitojen harjoittelua mahdollistavien rakenteiden puuttumisen lisäksi lastensuojelupalveluissa on muitakin ylisukupolvisuutta aiheuttavia puutteita. Ensinnäkin yhteiskunnan toimenpiteillä ei kyetä vaikuttamaan siihen, että lastensuojelun asiakkaille ei muodostu palvelujen käyttämisestä elämänmittaista leimaa. Kokemus leimautumisesta ja väheksynnästä voi estää palvelujen piiriin hakeutumista. Toisekseen käytännön lastensuojelutyössä pureudutaan harvoin ylisukupolvisiin ilmiöihin. Lasten hyvinvoinnista ja turvasta huolehtimiseen ei usein kuulu vanhempien hyvinvoinnin mahdollistaminen. Viime vuosina biologisten vanhempien tilannetta on pyritty parantamaan siten, että lapsen asiakassuunnitelmaan tulee kirjata erityisen tuen ja avun järjestämisestä vanhemmalle (LSL, 30§). Asiakassuunnitelman olemassaolo ei kuitenkaan takaa vanhempien oman elämänhistorian läpikäymistä ja sieltä esiin nousevien ilmiöiden ja tapahtumien käsittelemistä.

Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ehkäisemisen edellytys on, että sukupolvien toimintatavat ja arvoperustat nostetaan yhteiseen keskusteluun niin ammattilaisten kuin lapsen lähiverkoston kanssa. Tarkastelemalla biologisten vanhempien valintoja ja toimintatapoja, lapsi oppii tunnistamaan näitä piirteitä myös itsessään. Näin lapselle syntyy kokonaisvaltaisempi käsitys siitä mistä hän on tullut ja minkälaisia valintoja hänen on mahdollista tulevaisuudessaan tehdä. Lastensuojelujärjestelmä ei välttämättä kykene takaamaan nuorelle tukevia verkostoja itsenäistymisen jälkeen (Heino & Johnson 2010, 267). Sijaishuoltoaikana lapsen ympärillä saattaa toimia useitakin aikuisia, mutta itsenäistymisen jälkeen nämä viranomaisverkostot katoavat nuoren elämästä. Läheisverkostojen puutteeseen liittyy vahvasti myös heikko kiinnittyminen kouluinstituutioon (Pekkarinen 2016, 60; Fawley-King ym. 2017, 141; Ristikari ym. 2016, 59). Sijaishuollossa kasvavat lapset kiinnittyvät ikäisiään heikommin koulumaailmaan, jonka seurauksena on todennäköistä, että heidän sosiaaliset verkostonsa ovat myös ikäluokkaa kapeammat. Nuoruudessa syntyneet ystävyysuhteet kantavat usein pitkälle aikuisuuteen, mikä osaltaan ylläpitää ja kartuttaa lähiverkostoja myös itsenäistymisen jälkeen. Voidaan siis nähdä, että sijaishuollon menetelmät, tai oikeastaan niiden puute, mahdollistavat lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuutta.

Tämän tutkielman johtopäätökset tulee asettaa kriittisen tarkastelun alle. Vaikka tutkielmassa on olemassa olevien tutkimusten perusteella todennettu lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden ketjujen aiheuttajia, se edustaa vain pientä, vahvasti tulkinnallista osaa ilmiöstä.

Tässä tutkielmassa esiteltyjen johtopäätösten luotettavuutta horjuttaa käytetyn aineiston laatu. Lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden aiheuttajien vähäinen, varsinkin suomalainen, tutkimus vaikuttaa siihen, että tutkimuksen aineisto koostuu pitkälti kansainvälisestä tutkimuksesta. Tutkimusaineistossa yhdysvaltalainen tutkimus on vahvasti edustettuna. Tutkielmassa ei ole vertailtu suomalaisen ja yhdysvaltalaisen lastensuojelun eroja, joten tehtyjen päätelmien taustalla on oletus tutkimuksissa usein esitettyjen lastensuojelutarpeen taustatekijöiden yleismaailmallisuudesta. Lukijan on kuitenkin huomioitava käytetyn aineiston kansainvälisyys tutkielman tuloksia tarkastellessa. Tutkielman luotettavuutta lisää sen toistettavuus. Tehtyjen johtopäätösten taustalla on olemassa olevat tutkimukset, mikä mahdollistaa tulosten alistamisen uudelle tarkastelulle. Tutkielman johtopäätösten merkittävyyttä heikentää se, että erottavia tekijöitä huono-osaisuuden ja lastensuojelutarpeen aiheuttajissa on vaikea osoittaa. Lastensuojelun ilmiöt nivoutuva tiivisti huono-osaisuuden ilmiöihin. Tarkastelukulmaa muuttamalla näitä erottavia tekijöitä voisi kuitenkin olla selkeämmin nähtävissä. Lastensuojelutarpeen ja sen ylisukupolvisuuden aiheuttajia tulisi tarkastella niiden asiakkuuksien kohdalla, joissa ongelmien aiheuttajana ei lähtökohtaisesti ole puutteet vanhemmuudessa. Tästä asetelmasta muut kuin vanhemmuuteen liittyvät taustatekijät voisivat nousta näkyviin. Toisena tutkimusasetelmana olisi syytä tarkastella lastensuojelun ylisukupolvisuutta teini-iässä ja myöhemmällä iällä vanhemmaksi tulleiden lastensuojelutaustaisten vanhempien välillä. Erilaisia näkökulmia esiin nostavien lastensuojelutarpeen ylisukupolvisuuden tutkimusten ja niiden perusteella tuotetun kehittämistyön kautta voidaan vaikuttaa ensinnäkin yksilöiden kokeman hyvinvoinnin lisääntymiseen, mutta myös kasautuvien lastensuojelun kustannuksien vähenemiseen.

Lähteet

- Ahlgren-Leinvuo, Hanna 2015: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2014. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 4/2015.
- Alm, Susanne 2011: Downward social mobility across generations: The role of parental mobility and education. *Sociological Research Online*, 16(3), 2.
- Airio, Ilkka & Niemelä, Mikko 2002: Periytykö köyhyys? Köyhyyden ja toimeentulotuki-asiakkuuden sukupolvinen liikkuvuus. *Sosiologia* 2, 211–226.
- Alhanen, Kai 2014: Vaarantunut suojeluväliltä. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ala-Honkola, Maija 2016: Narratiivinen tapaustutkimus ylisukupolvisesta lastensuojelu-asiakkuudesta. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Ben-David, Vered & Jonson-Reid, Melissa & Drake, Brett & Kohl, Patricia L. 2015: The association between childhood maltreatment experiences and the onset of maltreatment perpetration in young adulthood controlling for proximal and distal factors. *Child Abuse and Neglect*, 46, 132–141.
- Berlin, Lisa J. & Appleyard, Karen & Dodge, Kenneth A. 2013: Intergenerational Continuity in Child Maltreatment: Mediating Mechanisms and Implications for Prevention. *Child Development*, January/February 2011. Volume 82. Number 1, 162–176.
- Bijleveld, Catrien & Wijkman, Miriam 2009: Intergenerational continuity in convictions: A five-generation study. *Criminal Behaviour & Mental Health*, 19(2), 142–155.
- Burke, Tricia J. & Wosidlo, Alesia & Segrin, Chris 2013: The Intergenerational Transmission of Social Skills and Psychosocial Problems among Parents and their Young Adult Children. *Journal of Family Communication*, 13. Routledge. 77–91.
- Conger, Rand D. & Belsky, Jay, & Capaldi, Deborah M. 2009: The intergenerational transmission of parenting: Closing comments for the special section. *Developmental Psychology*, 45(5), 1276–1283.
- Clair, Amy 2012: The Relationship Between Parent's Subjective Well-Being and the Life Satisfaction of Their Children in Britain. *Child Indicators Research*, 5(4), 631–650.
- Dworsky, Amy 2015: Child welfare services involvement among the children of young parents in foster care. *Child Abuse and Neglect*, 45, 68–79.
- Dworsky, Amy & Courtney, Mark E. 2010: The risk of teenage pregnancy among transitioning foster youth: Implications for extending state care beyond age 18. *Child and Youth Services Review* 32 (2010). Chicago, 1351–1356.
- Fallon, Barbara & Ma, Jennifer & Black, Tara & Wekerle, Chris 2011: Characteristics of Young Parents Investigated and Opened for Ongoing Services in Child Welfare. *International Journal of Mental Health and Addiction* 2011: 9(4), 365–381.
- Fawley-King, Kya & Trask, Emily V. & Zhang, Jinjin 2017: The impact of changing Neighborhoods, switching school, and experiencing relationship disruption on children's adjustment to a new placement in foster care. *Child Abuse & Neglect* 63 (2017), 141–150.
- Forsen, Katja 1991: Asiakasperheet lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalipolitiikan julkaisuja, sarja A:31. Turun yliopisto. Turku.
- Foster, Lovie J. Jackson & Blair Beadnell & Peter J. Pecora 2015: Intergenerational pathways leading to foster care placement of foster care alumni's children. *Child and Family Social Work* 2015 Feb, 20(1): 72–82.

- Fuller-Thomson, Esme & Katz, Robyn. B. & Phan, Vi. T. & Liddycoat, Jessica P.M. & Brennenstuhl, Sarah 2013: The long arm of parental addictions: The association with adult children's depression in a population-based study. *Psychiatry Research*, 210(1), 95–101.
- Fusco, Rachel A. 2015: Second Generation Mothers in the Child Welfare System: Factors that Predict Engagement. *Child and Adolescent Social Work Journal*. December 2015, Volume 32, Issue 6. 545–554.
- Geiger, Jennifer M. & Schelbe, Lisa A. 2013: Stopping the Cycle of Child Abuse and Neglect: A Call to Action to Focus on Pregnant and Parenting Youth in and Aging Out of the Foster Care System. *Journal of Public Child Welfare*.
- Goerge, Robert, Harden, Allen, & Lee, Bong (2008). Consequences of teen childbearing for child abuse, neglect, and foster care placement. In S. Hoffman, & R. Maynard (Eds.), *Kids having kids: Economic costs and social consequences of teen pregnancy* (pp. 257–288). The Urban Institute Press. Washington, DC.
- Hakalehto-Wainio, S. Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. *Defensor Legis* N:o 4/2011.
- Hanhinen, Sari & Rintala, Taina 2012: Tuloksellisuustarkastuskertomus. Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Hallinen, Päivi 2010: Oppilaiden sosiaaliset suhteet ja kouluviihtyvyys yläkoulun alussa. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä.
- Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. (HE 164/2014 vp). Viitattu 6.12.2016. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_164+2014.pdf.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika 2016: Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. *Terveiden ja hyvinvoinninlaitos*. Helsinki.
- Heino, Tarja & Johnson, Marianne 2010: Huostaanotetut lapset nuorina aikuisina. Teoksessa (toim.) Sarkola, T. & Heino, T. & Hiilamo, H. & Hytti, H & Rajavaara, M. *Perhepiirissä*. Kela. Helsinki.
- Heinonen, Hanna & Väisänen, Antti & Hipp, Tiia 2012: Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät? Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja 2014: Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* vol. 22 (3), 288–298.
- Johnston, David W. & Schurer, Stefanie & Shields, Michael A. 2013: Exploring the intergenerational persistence of mental health: Evidence from three generations. *Journal of Health Economics*, 32(6), 1077–1089.
- Kalland Mirjam 2013: Lapsen asema nykypäivän suomalaisessa yhteiskunnassa. *Läketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 129(13). Helsinki, 1387–91.
- Kalland, Mirjam. & Pensola, Tiina & Meriläinen, Jouni & Sinkkonen, Jari 2001: Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry: population based study. *BMJ* 323 (2001):7306, 207–8.
- Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko 2013: Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki.

- Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika 2014: Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79/2014, 38–54.
- Korhonen, Eva-Maria 2013: Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen. Lasten suojelun avoimuuden sosiaalityöntekijöiden näkökulmia. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Kärkkäinen, Tuulikki 2004: Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. *Yliopistopaino*. Helsinki.
- Lahti, Marius & Savolainen, Katri & Tuovinen, Soile & Pesonen, Anu-Katriina & Lahti, Jari & Heinonen, Kati & Hamalainen, Esa & Laivuori, Hannele & Villa, Pia M. & Reynolds, Rebecca M. & Kajantie, Eero & Raikkonen, Katri 2017: Maternal Depressive Symptoms During and After Pregnancy and Psychiatric Problems in Children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, volume 56, 30–39.
- Lastensuojelulaki (13.4.2007/417).
- Majamaa, Karoliina 2011: Dismissed intergenerational support? New social risks and the economic welfare of young adults. *Journal of Youth Studies*, 14:6, 729–743,
- Marshall, Jane Marie & Huang, Hui & Ryan, Joseph P. 2011: Intergenerational families in child welfare: Assessing needs and estimating permanency. *Children and Youth Services Review* vol.33 (6), 1024–1030.
- Mendes, P. & Moslehuddin, B 2004: Graduating from the child welfare system: A comparison of the UK and Australian leaving care debates. *International Journal of Social Welfare* 13 (2004), 332–339.
- Mertz, Mikkel & Andersen, Signe Hald 2016: The hidden cost of foster care: New evidence on the intergenerational transmission of foster care experiences. The Rockwool Foundation Research Unit. Study Paper No. 106. Kööpenhamina.
- Niemelä, Mikko & Saari, Juho 2013: Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.): *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Kelan tutkimusosasto, Tampere, 6–21.
- Niemelä, Pauli 2010: *Hyvinvointipolitiikka*. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim.) 2016: Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpaperi 20/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Nurmiranta, Hanna & Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009: *Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen*. Kirjapaja.
- Olmiala, Sinikka 2007: Vaikuttava lastensuojelu. Kuinka arvioida lastensuojelun vaikuttavuutta? Selvitys POP-hankkeeseen. Sosiaalitalo oy. Järvenpää.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika 2012: Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Pasanen, Timo & Katajamäki, Kati & Martikainen, Sinikka & Åstedt, Tuija 2015: Lasten suojelun erityisyksikköön sijoitettujen lasten psykiatrinen oirehdinta, tarkkaavaisuus ja toimintakyky. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015): 4, 349–364.
- Pekkarinen, Elina 2017: Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä. *Verkojulkaisuja* 110. Nuorisotutkimusseura.

- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika 2016: Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Rousu, Sirkka 2004: Hyvästä lastensuojelusta kannattaa aina maksaa. *Sosiaaliturva* 94 (2004): 18, 10–11.
- Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301).
- Stevens-Simon, Catherine & Nelligan, Donna & Kelly, Lisa 2001: Adolescents at risk for mistreating their children: Part II: a home- and clinic-based prevention program. *Child Abuse and Neglect*, 25(6), 753–769.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015: Hyvinvointi. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>. Viitattu 27.2.2017.
- Törölä, Miisa 2013: Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta. Teoksessa Niemelä, Mikko, & Saari, Juho: Huono-osaisten hyvinvointi suomessa. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 80–107.
- Vilhula, Anna 2007: Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. Suomen Mielenterveysseura & Anna Vilhula.
- Whitson, Melissa & Martinez, Andrew & Ayala, Carmen & Kaufman, Joy S. 2011: Predictors of Parenting and Infant Outcomes for Impoverished Adolescent Parents. *Journal of Family Social Work*. 14(4), 284–297.
- Wiborg, Nicolay Övind & Hansen, Marianne Nordli 2008: Change over Time in the Intergenerational Transmission of Social Disadvantage. *European Sociological Review* 25:3, 379–394.
- Widom, Cathy. S., & Czaja, Sally. J. & DuMont, Kimberly. A. 2015: Intergenerational transmission of child abuse and neglect: Real or detection bias? *Science*, 347(6229), 1480–1485.
- Zielinski, David S. 2009: Child maltreatment and adult socioeconomic well-being. *Child Abuse & Neglect*, 33(10), 666–678.
- Zuravin, Susan J. & DiBlasio, Frederick A. 1996: The correlates of child physical abuse and neglect by adolescent mothers. *Journal of Family Violence*. June 1996, Volume 11, Issue 2, 149–166.